

**KLUCZOWE ZASADY I DZIAŁANIA MAJĄCE NA CELU
OCHRONĘ PODMIOTÓW ŚWIADCZĄCYCH OPIEKĘ
ABORCYJNĄ JAKO OBROŃCÓW_OBROŃCZYŃ
PRAW CZŁOWIEKA**

Niniejsze zasady i zalecenia opierają się na badaniach i konsultacjach przeprowadzonych z ekspertkami i obrończyniami prawa do aborcji w latach 2023–2024.

Zasady bazują na zobowiązaniach państw wynikających z międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka i powinny być wykorzystywane w działaniach rzeczniczych w celu zapewnienia, że państwa będą ich przestrzegać i je wdrażać.

KLUCZOWE ZASADY I DZIAŁANIA MAJĄCE NA CELU OCHRONĘ PODMIOTÓW ŚWIADCZĄCYCH OPIEKĘ ABORCYJNĄ JAKO OBROŃCÓW_OBROŃCZYŃ PRAW CZŁOWIEKA.

OBROŃCY_OBROŃCZYŃNIE PRAWA DO ABORCJI SĄ OBROŃCAMI_OBROŃCZYNIAMI PRAW CZŁOWIEKA.

Obrońcy_obrończynie praw człowieka to wszystkie osoby, które indywidualnie lub we współpracy z innymi działają w obronie praw człowieka. Mają one prawo do ochrony, wsparcia i umożliwienia im podejmowania zgodnych z prawem działań w obronie praw człowieka, zgodnie z Deklaracją ONZ o obrońcach praw człowieka¹. Deklaracja stanowi wytyczne dla krajowych, regionalnych i międzynarodowych działań na rzecz wsparcia i ochrony obrońców_obrończyni na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci.

Niestety, wciąż istnieją w tym zakresie poważne luki. Państwa nadal nie wywiązują się ze swoich zobowiązań w zakresie uznawania i ochrony osób i grup, których rolą jest pomoc w realizacji praw człowieka. Naraża to obrońców_obrończynie na ciągłe ryzyko, a ich uprawniona praca na rzecz praw człowieka jest często kwestionowana. Dotyczy to na przykład obrończyń praw człowieka (WHRD)², a wśród nich tych, które bronią prawa do aborcji.

Prawo do aborcji jest uznawane i ustanowione w międzynarodowym prawie i standardach dotyczących praw człowieka³. Mimo to zdecydowana większość państw nie wdraża w pełni tych norm, a wiele z nich aktywnie ogranicza dostęp do prawa do aborcji. W konsekwencji państwa często nie uznają obrońców_obrończyni prawa do aborcji za „zastępujących” na wsparcie i ochronę, a w niektórych przypadkach aktywnie ich prześladują. Coraz więcej dowodów wskazuje, że obrońcy_obrończynie prawa do aborcji są narażeni na ataki i zastraszanie na powszechną, systematyczną i globalną skalę⁴.

Szczególne konsekwencje ponoszą pracownicy ochrony zdrowia oraz inne osoby i grupy z pierwszej linii frontu, które bezpośrednio zapewniają i umożliwiają dostęp do informacji, usług i środków aborcyjnych, takie jak położne, lekarki, pielęgniarki, aktywiści, doule i osoby towarzyszące samodzielnie przeprowadzanym aborcjom. Osoby pracujące w placówkach opieki zdrowotnej są narażone na wrogość ze strony współpracowników, pracodawców, pacjentów i innych osób sprzeciwiających się prawu do aborcji. Narażone na ataki są także osoby działające społecznie, a ich działalność jest ograniczana. Wiele z nich doświadcza ataków fizycznych i/lub słownych, gróźb, oszczerstw i zastraszania. Inne stają się podmiotami postępowań karnych, niesprawiedliwych zarzutów i zatrzymań. Często spotykają się ze stygmatyzacją, izolacją i ostracyzmem oraz ograniczeniami ich praw do wolności słowa, zrzeszania się i zgromadzeń.

Zagrożenia i podatność na nie mogą nasilać się pod wpływem czynników intersekcyjnych, takich jak płeć, rasa czy status społeczno-ekonomiczny i mogą kształtować charakter zagrożeń z jakimi mierzą się dane osoby. Do takich ataków dochodzi wszędzie tam, gdzie aborcja jest napiętnowana, ograniczana i/lub kryminalizowana.

Zagrożenie obrońców_obrończyni praw człowieka sprawia, że, pogarsza się stopień realizacji prawa do aborcji dla kobiet, dziewcząt i wszystkich osób, które mogą zająć w ciążę.

Zdecydowane i kompleksowe działanie ze strony państw jest zatem niezbędne. Państwa powinny wdrożyć poniższy zbiór kluczowych zasad, aby zapewnić podejście respektujące prawa człowieka w celu ochrony obrońców_obrończyni i przestrzegania prawa do aborcji.

¹ Deklaracja ONZ w sprawie prawa i obowiązku jednostek, grup i organów społecznych do promowania i ochrony powszechnie uznanych praw człowieka i podstawowych wolności (zwana dalej Deklaracją w sprawie obrońców praw człowieka), 1998 r. Zobacz także Deklarację w sprawie obrońców praw człowieka +25, [ishr.ch/25-years-un-declaration-on-human-rights-defenders/](https://www.ishr.ch/25-years-un-declaration-on-human-rights-defenders/)

² Obrończynie praw człowieka to kobiety, które zajmują się wszelkimi kwestiami praw człowieka, oraz obrońcy praw człowieka wszystkich płci, którzy zajmują się prawami związanymi z kobietami, płcią i seksualnością.

³ Zobacz kompilację prawa międzynarodowego i standardów w dokumencie Amnesty International, Policy on Abortion: Explanatory Note, 2020, [amnesty.org/en/documents/POL30/2847/2020/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/POL30/2847/2020/en/)

⁴ Na przykład, Amnesty International, An unstoppable movement, listopad 2023, [amnesty.org/en/documents/pol40/7420/2023/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/7420/2023/en/); V. Boydell i in., „The untold stories of those on the frontlines of sexual and reproductive health and rights: a scoping review”, BMJ Global Health, Volume 8, listopad 2023, gh.bmj.com/content/8/11/e012652

ZASADA 1 – ZAPOBIEGANIE NARUSZENIOM PRAW CZŁOWIEKA WOBEC OBROŃCÓW_OBROŃCZYŃ

Wszyscy obrońcy_obrończynie prawa do aborcji, w tym podmioty świadczące usługi aborcyjne, mają prawo do wykonywania swojej pracy i działania bez fizycznej i psychicznej krzywdy lub strachu przed taką krzywdą, bez dyskryminacji. Mają prawo do ochrony przed groźbami, zastraszaniem, nękaniami i/lub atakami na ich reputację i motywacje. Chronione musi być także ich prawo do życia prywatnego i rodzinnego.

NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA

- Należy opracować, przyjąć i wdrożyć prawa i polityki, które wprowadzą kompleksowe i odpowiednie środki w celu uznania i ochrony wszystkich obrońców_obrończyni praw człowieka, w tym obrońców_obrończyni prawa do aborcji. Powinny one zostać opracowane i wdrożone w porozumieniu z samymi obrońcami_obrończyniami, brać pod uwagę kwestie płci i odpowiednio uwzględniać ryzyko, a także chronić prawa we wszystkich aspektach życia zawodowego i prywatnego obrońców_obrończyni.
- Należy zapewnić, aby takie prawa i polityki obejmowały środki odpowiadające obawom wyrażanym przez obrońców_obrończyni prawa do aborcji, w tym pracowników ochrony zdrowia i innych osób ułatwiających i/lub opowiadających się za dostępem do artykułów, informacji i usług aborcyjnych. Takie środki mogą obejmować: zapewnienie bezpiecznych stref dostępu wokół klinik i/lub biur organizacji społeczeństwa obywatelskiego; tworzenie (lub dostosowywanie do tego konkretnego celu) praw i polityk w celu ochrony obrońców_obrończyni prawa do aborcji przed prześladowaniem, zastraszaniem, nękaniami online i offline oraz przed złośliwym „zgłaszaniem” obrońców_obrończyni prawa do aborcji; tworzenie bezpiecznych i poufnych kanałów, dzięki którym obrońcy_obrończyni mogą zgłaszać groźby lub naruszenia, zapewniających szybkie działanie i wsparcie.
- Należy zapewnić, aby wymienione środki były przyjmowane przez pracodawców i miejsca pracy. Może to zagwarantować np. wydanie na szczeblu ministerialnym wytycznych dotyczących sposobu tworzenia, wdrażania i monitorowania takich środków w miejscu pracy., Wytyczne obejmowałyby m.in. poufne mechanizmy składania skarg i raportowania, łatwy dostęp do tych mechanizmów i jasne zasady reagowania.
- Należy zapewnić, aby osoby zatrudnione w ochronie zdrowia i opiece społecznej, które nie przestrzegają standardów i etyki zawodowej (na przykład obrażają i stygmatyzują obrońców_obrończyni prawa do aborcji, posługują się obelżywą lub poniżającą retoryką w miejscu pracy, odmawiają udzielenia bezstronnej i rzetelnej porady na temat aborcji i/lub celowo wprowadzają pacjentów w błąd co do dostępnych opcji leczenia i opieki), zostały pociągnięte do odpowiedzialności.
- Należy zapewnić dostępność wsparcia psychospołecznego, mentoringu i bezpiecznych przestrzeni dla obrońców_obrończyni prawa do aborcji, umożliwiające im radzenie sobie ze stresem i stygmatyzacją oraz pomagające zapobiegać wypaleniu zawodowemu.
- Należy nałożyć na platformy mediów społecznościowych obowiązek stosowania standardu należytej staranności w zakresie praw człowieka w odniesieniu do ich działalności biznesowej, produktów i usług, aby mieć pewność, że respektują one prawa wszystkich obrońców_obrończyni praw człowieka, w tym obrońców_obrończyni prawa do aborcji, zwłaszcza gdy padają oni ofiarą nękania w internecie⁵.

⁵ Nękanie w sieci może przejawiać się na wiele różnych sposobów, w tym poprzez mowę nienawiści i obraźliwe, ukierunkowane kampanie oszczerstw, doxing (zastraszanie lub zawstydzanie kogoś za pomocą materiałów i informacji o tej osobie zebranych w internecie) i groźby użycia przemocy.

ZASADA 2 - UMOŻLIWIENIE OBROŃCOM_OBROŃCZYNIOM KORZYSTANIA Z PRAW

Wszyscy obrońcy_obrończynie prawa do aborcji, a w szczególności ci, którzy świadczą usługi na pierwszej linii frontu, mają prawo do swobodnego wykonywania swojej pracy w przyjaznym środowisku, a także do korzystania z ram regulacyjnych chroniących prawo do aborcji.

NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA

- Należy zapewnić powszechny dostęp do kompleksowych usług, środków i informacji dotyczących zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz ustanowić ramy prawne zgodne z Wytycznymi Światowej Organizacji Zdrowia dotyczącymi opieki aborcyjnej (2022)⁶, które obejmują: pełną dekryminalizację aborcji; dostęp do opieki aborcyjnej w różnych miejscach i przez szerokie grono przeszkolonych świadczeniodawców; dostęp do samodzielnie przeprowadzanej aborcji, informacji i wsparcia (które mogą być również ułatwiane przez organizacje pozarządowe lub sieci aktywistów); oraz dostępność środków aborcyjnych, zasobów finansowych i ludzkich.
- Należy zapewnić, że odpowiedni pracodawcy, kliniki i miejsca pracy stosują się do w/w Wytycznych WHO dotyczących aborcji.
- Należy zadbać o to, aby stosowni pracodawcy, kliniki i miejsca pracy zapewniały szkolenia w miejscu pracy oraz stałe podnoszenie kwalifikacji personelu opieki zdrowotnej i pomocniczej w zakresie przepisów i zasad dotyczących aborcji oraz praw osób starających się o aborcję, a także wyjaśnienie wartości całemu personelowi zaangażowanemu, bezpośrednio lub pośrednio, w opiekę aborcyjną⁷.
- Należy zapewnić wszechstronne, obowiązkowe kształcenie i szkolenie przed podjęciem pracy w zakresie wszystkich aspektów dotyczących zdrowia oraz praw seksualnych i reprodukcyjnych, w tym aborcji, w stosownych dziedzinach opieki zdrowotnej oraz w ramach kształcenia klinicznego.
- Należy odpowiednio regulować odmowy opieki aborcyjnej wynikające z klauzuli sumienia. Należy zapewnić, że osoby należące do organów zawodowych będą świadome ograniczonego zakresu dozwolonych odmów ze względu na klauzulę sumienia, jeśli takie istnieją, a także swoich obowiązków zawodowych w tym zakresie. Należy zapewnić, że takie odmowy nie prowadzą do barier i/lub odmowy opieki aborcyjnej.
- Należy zapewnić i zaplanować dostępność odpowiedniej kadry medycznej przeszkolonej w zakresie aborcji i opieki poaborcyjnej, wykwalifikowanej i chętnej do świadczenia takich usług, zwłaszcza w środowiskach, w których powszechną praktyką jest odmowa wynikająca z klauzuli sumienia, a aborcja jest wysoce stygmatyzowana.

⁶ WHO, Wytyczne dotyczące opieki aborcyjnej, 2022, [who.int/publikacje/i/item/9789240039483](https://www.who.int/publikacje/i/item/9789240039483)

⁷ Zob. np. odpowiednie zestawy narzędzi kompetencji wydane przez Światową Organizację Zdrowia, w tym Planowanie Rodziny i kompleksowy zestaw narzędzi aborcyjnych dla podstawowej opieki zdrowotnej. pracownicy służby zdrowia, 2022, [who.int/publications/i/item/9789240063884](https://www.who.int/publications/i/item/9789240063884)

ZASADA 3 – CHRONIENIE PRAWA DO OBRONY PRAW

Wszyscy obrońcy_obrończynie aborcji mają prawo do podejmowania wszelkich działań niezbędnych do obrony praw seksualnych i reprodukcyjnych, w tym prawa do aborcji, oraz do orędowania za opracowywaniem polityk i programów wspierających wdrażanie i akceptację tych praw.

NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA:

- Należy prawnie zagwarantować zdrowie seksualne i reprodukcyjne oraz związane z nim prawa dla wszystkich osób. Takie regulacje stanowią kluczowy krok w walce ze stygmatyzacją aborcji i potwierdzenie istotnej pracy obrońców_obrończyni aborcji.
- Należy promować i potwierdzać prawowitość obrońców_obrończyni prawa do aborcji oraz ich pracę poprzez edukację publiczną i zawodową oraz kampanie budujące świadomość, podkreślające ich rolę jako obrońców_obrończyni praw człowieka i zwalczające stygmatyzację i dyskryminację wobec nich.
- Należy chronić przestrzeń obywatelską, w tym poprzez zniesienie wszelkich ustaw, rozporządzeń, polityk lub innych środków, które arbitralnie i nieproporcjonalnie ograniczają wolność słowa, zrzeszania się i pokojowych zgromadzeń, a także poprzez zapewnienie, aby osoby i grupy broniące i promujące zdrowie seksualne i reprodukcyjne oraz prawa z nim związane mogły prowadzić swoją działalność w bezpiecznym i wspierającym środowisku.
- Należy zająć się podstawowymi przyczynami gróźb i ataków na obrońców_obrończynie prawa do aborcji, w tym seksizmem, rasizmem i innymi formami dyskryminacji i nierówności; społecznymi konstrukcjami płci, rolami płci i normami opartymi na patriarchy i heteronormatywności; przemocą uwarunkowaną płcią oraz brakiem dostępu do wymiaru sprawiedliwości, przejrzystości i odpowiedzialności.
- Należy zadbać o to, aby pracodawcy i miejsca pracy przestrzegali tych Kluczowych Zasad oraz stosowały mechanizmy i protokoły mające na celu ich wdrożenie.
- Należy upewnić się, że organizacje zawodowe, związki zawodowe i władze systemu ochrony zdrowia rozumieją i przestrzegają tych Podstawowych Zasad, a ich zobowiązania w tym zakresie znajdują odzwierciedlenie w statutach ich organizacji.

ZASADA 4 – ZAPEWNIENIE ZADOŚĆUCZYNIENIA I ZAKOŃCZENIE BEZKARNOŚCI ZA ATAKI NA OBROŃCÓW_OBROŃCZYNI

Państwa mają obowiązek szanować i chronić prawo wszystkich obrońców_obrończyni prawa do aborcji do prowadzenia zgodnej z prawem działalności bez obawy przed sankcjami prawnymi lub ściganiem, czy to poprzez fałszywe oskarżenia, czy też na podstawie ustaw sprzecznych z prawami człowieka. Państwa mają obowiązek ścigać zgodnie z prawem tych, którzy wyrządzają szkodę obrońcom_obrończyniom prawa do aborcji lub szkodzą ich miejscom pracy lub mieniu.

NAJWAŻNIEJSZE DZIAŁANIA:

- Należy zaprzestać kryminalizacji obrońców_obrończyni prawa do aborcji, w tym osób pracujących w ochronie zdrowia, które ułatwiają lub dostarczają leki lub usługi abortyjne, a także innych osób, które pomagają lub w jakikolwiek inny sposób wspierają osoby poszukujące leków lub usług abortyjnych.
- Należy natychmiast wycofać zarzuty kryminalne, usunąć rejestry karne i zwolnić wszystkie osoby uwięzione lub w inny sposób ukarane za przeprowadzenie aborcji, poronienie lub nagły wypadek położniczy, czy też za zapewnienie lub ułatwienie dostępu do informacji, leków lub usług związanych z aborcją.

- Należy zapewnić terminowy i nieograniczony dostęp do wymiaru sprawiedliwości i środków prawnych obrońcom obrończyniom prawa do aborcji, którzy są prześladowani ze względu na swoją działalność, a także zapewnić im dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej i wsparcia w przypadku ścigania, zatrzymań, bezpodstawnych pozwów lub fizycznych czy werbalnych ataków lub nękania.
- Należy zapewnić skuteczne dochodzenie, gromadzenie dowodów i ściganie wszystkich przestępstw przeciwko obrońcom obrończyniom prawa do aborcji.
- W ramach rozwoju zawodowego należy zapewnić szkolenia prawne dotyczące zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz praw seksualnych i reprodukcyjnych, jak również regularnie wyjaśniać kwestie wartości wszystkim szczeblom organów ścigania oraz personelowi wymiaru sprawiedliwości.

Amnesty International to ruch 10 milionów ludzi, który mobilizuje człowieczeństwo w każdym z nas i prowadzi kampanie na rzecz zmiany, abyśmy wszyscy mogli cieszyć się prawami człowieka. Naszą wizją jest świat, w którym ci u władzy dotrzymują obietnic, szanują prawo międzynarodowe i są pociągani do odpowiedzialności. Jesteśmy niezależni od jakiegokolwiek rządu, ideologii politycznej, interesów ekonomicznych lub religii i jesteśmy finansowani głównie przez naszych członków i indywidualne darowizny. Wierzimy, że działanie w solidarności i współczuciu z ludźmi na całym świecie może zmienić nasze społeczeństwa na lepsze.